arhitectura

4|74

1200p





ÎNAINTAȘII NOȘTRI

Nicolae Ghika-Budești (1869–1943)



Desen de TH. PALLADI

Omul și viața

Nicolae Ghika-Budești se naște la Iași, la 22 decembrie 1869 (3 ianuarie 1870), ca fiu mai mare al lui Eugen N. Ghika-Budești și al Elenei B. Cantacuzino. În vîrstă de numai patru ani, rămîne orfan de mamă. « Nu cred — va scrie el la sfîrșitul vieții — ca mintea omului să poată închipui o mai crudă soartă ca aceea de a nu fi cunoscut-o pe mama lui. Nu m-am putut împăca niciodată cu această cruntă fatalitate, care rămîne convins că a avut o înrîurire din cele mai puternice asupra întregii mele vieți. Am rămas recunoscător bunicilor mei, ca și celor mai de aproape dintre rudele mele, care au înțeles această cumplită suferință ».

Așadar, după pierderea mamei, căldura mediului familial, zilele fericite ale copilăriei i le vor oferi, cu nedezmințită generozitate, bunicii Vasile N. Cantacuzino și Pulheria, născută Rosetti-Bălănescu, împreună cu cei trei feciori ai lor, unchii Matei, Ion și Nicolae, în casele lor de la Iași și de la Hoisești (județul Iași), unde, cum spunea adesea Nicolae Ghika, « nu simțeam în jurul meu decît dragoste, bunăvoință, seninătate și veselie ».

Și cum n-ar fi fost așa cînd acești bunici și unchi Cantacuzini erau chiar oameni de omenie, sufletele nobile și curate pe care Nicolae Iorga îi caracteriza spunînd: « Viața de desăvîrșită distincțiune păstrînd încă ceva din secolul al XVIII-lea, și-a găsit una din cele mai simpatice întruchipări în chiar această ramură a Cantacuzinilor din Moldova, care a dat atîția factori importanți în viața Țărilor Românești, pînă la acea deosebită personalitate care a fost profesorul Matei B. Cantacuzino »[1].

În asemenea pilduitoare ambianță, Nicolae Ghika-Budești, fire sensibilă cinstită și generos înzestrată, întîlnea toate condițiile pentru a-și cultiva mintea, pentru a-și căli caracterul și pentru a-și dezvolta aptitudinile artistice naturale, într-un cuvînt, pentru a crește, la rîndul lui, ca o personalitate de seamă a culturii românești.

Formația

În 1877, la vîrsta de opt ani, micul Nicolae părăsește cu strîngere de inimă România, Hoiseștii și pe bunicii săi dragi, pentru a se duce în Elveția. Tatăl lui îl înscrie la cunoscutul « Collège Gaillard » din Lausanne, unde urmaseră, la diferite epoci, numeroși tineri români, printre care, mai recent, unchii Matei, Ion și Nicolae, iar cu mulți ani înainte însuși bunicul Vasile B. Cantacuzino. Departe de țară și de mediul familial, atmosfera severă a colegiului elvețian nu pare a fi lăsat în sufletul micului român numai amintiri plăcute. Totuși, în decursul a patru ani, care i s-au părut nespus de lungi, el se va adapta, treptat, disciplinei cam rigide, specifice mediului calvin din cantonul Vaud, alegîndu-se de timpuriu și pentru toată viața cu un comportament auster și modest, cu un simț civic al datoriei și al responsabilității foarte dezvoltat. Totodată, dragostea de natură, trezită încă din anii cei mai fragezi în micul paradis al parcului de la Hoiești, unde își dăduseră frîu liber jocurile copilăriei, avea să cunoască în fața frumuseții lacului Leman și măreției Alpilor, un impuls puternic. « Liniștea apelor lacului, parcă adormite la poalele munților înalți care se oglindeau în ele, coloritul lor mereu schimbător au fost pentru mine o continuă desfătare ».

În toamna anului 1880 se încheie perioada studiilor elementare și etapa elvețiană a vieții lui Nicolae Ghika-Budești. Tatăl său stabilindu-se la Paris pentru a continua studiile de pictură începute cu cîțiva ani înainte la Dresda în compania cunoscutului pictor german Erwin Öhme, vine și-l ia pentru a-l înscrie la liceu, la École Monge (viitorul Lycée Carnot). Noua schimbare care intervenea în desfășurarea studiilor sale, metodele mult diferite de cele elvețiene aplicate de profesorii săi francezi au pricinuit copilului, cum e și firesc, oarecare dezorientare inițială. Dar, o dată depășită perioada de adaptare ce îi era pentru a doua oară impusă, tînărul elev se simte din ce în ce mai atras de varietatea programelor, în care accentul cădea pe cultura generală umanistă, de calitățile unor profesori mereu preocupați de a se apropia cît mai mult de elevii lor, în sfîrșit de calda camaraderie pe care erau întemeiate raporturile dintre colegi.

Totodată i-au lăsat impresii de neuitat măreția orașului, perspectivele lui grandioase, frumoasele bulevarde pline de viață și nenumăratele piețe cu arhitectura lor bine ordonanțată, dar mai cu seamă splendidele grădini *à la française*, printre care fermecătorul Parc Monceau din apropierea locuinței ocupa, desigur, primul loc în inima tînărului licean.

Aceste amintiri, rămase neșterse încă după zece ani, la terminarea studiilor inginerești în țară, vor cîntări greu în hotărîrea de mai tîrziu a lui Nicolae Ghika de a alege Parisul pentru studiile sale de arhitectură.

Pentru moment, oricît de plăcută și de tihnită i-ar fi fost viața de licean în Franța, dorul de țară precumpănea. De aci și nespusa bucurie prilejuită de reîntîlnirea cu toată familia la Hoiești în vara lui 1883, dar mai cu seamă de reîntoarcerea în Moldova și în Iașul natal, în anul următor, pentru o lungă perioadă de timp. Mărturisește că atunci a părăsit

[1] Nicolae Iorga în "Cuvînt de introducere" la "Amintirile unui diplomat român" de Nicolae B. Cantacuzino, Ed. Cartea românească, 1945

frumosul Paris chiar cu cîntece de bucurie: « *Adieu Paris; sans regret je te quitte. Je vais au loin pour ne plus revenir.* »

Cu această întoarcere la matcă, începea, în focul unui entuziasm juvenil, perioada decisivă de zece ani, în care trăsăturile esențiale ale adolescentului aveau să capete contur și să se definească, pînă la maturitatea deplină. De acum avea să trăiască lungă vreme și fără întreruperi în mediul familial curat moldovenesc, avea să-și însușească un substanțial bagaj de cunoștințe în școlile românești, sub îndrumarea celor mai renumiți dascăli, avea să lege prietenii strînse cu tineri români de seama sa. În această ambianță de continuitate și unitate spirituală nespus de prielnică, caldul său patriotism avea să se dezvolte, în timp ce rădăcini noi, sănătoase, împlîntate puternic în solul natal, aveau să-l lege pentru totdeauna de tradiția strămoșească, în care presimțea existența nesecatului izvor menit să-i asigure substanța necesară căutărilor și creațiilor viitoare, în întregime orientate către cunoașterea vechiului și făurirea noului în arhitectura românească.

În toamna lui 1884 îl întîlnim, deci, pe Nicolae Ghika-Budești pe băncile liceului « Institutele Unite » din Iași, urmînd cursurile renumiților profesori Petre Poni, la fizică, Al. Philippide la limba română, Gr. Cobălcescu la istorie naturală, Țoni la chimie. Cîteva lacune umbresc totuși o mulțumire pe care ar fi dorit-o fără rezerve; limba latină se preda slab, greaca veche era complet neglijată, cursuri de desen nu erau. Atracția crescîndă manifestată de tînărul licean pentru cultura umanistă, gustul său pentru literatură și artă nu-și găseau posibilitate de dezvoltare corespunzătoare.

Carențe asemănătoare va întîlni Nicolae Ghika și în învățămîntul superior în 1888, cînd absolvirea cursurilor de liceu, și trecerea bacalaureatului îl aduc în situația de a-și alege profesiunea și de a determina căile în măsură să-i asigure cel mai bine o carieră: învățămîntul artistic era încă în fașă, învățămîntul de arhitectură ca și inexistent. Singur învățămîntul tehnic se înjghebase temeinic la Școala de poduri și șosele din București, care fusese creată cu cîțiva ani înainte (1881) și se bucura de un binemeritat prestigiu. În aceste condiții, posibilitățile de alegere erau restrînse și majoritatea tinerilor merituoși, uneori chiar fără a ține seamă de aspirațiile lor și de aptitudini, erau îndreptați către această școală, care pregătea inginerii de care țara avea cea mai mare nevoie. Iată-i deci pe Nicolae Ghika și pe vărul său Theodor Pallady, care ambii aspirau către artă, obligați de familie să se prezinte la inginerie în toamna lui 1889.

Pentru Nicolae Ghika, spirit ponderat și disciplinat, sacrificarea momentană a arhitecturii nu avea să antreneze, așa cum vom vedea mai departe, decît decepție inițială profundă și prelungirea studiilor. Pe măsură însă ce va progresa, se va împăca cu rigoarea și ariditatea disciplinelor inginerești, pentru a ajunge chiar să le aprecieze și să culeagă mari satisfacții în deprinderea și aplicarea lor. În perspectiva neabătută de a se face arhitect, însușirea unei solide formații tehnice va potența de pe acum, pe plan profesional, însemnate avantaje:

— o cunoaștere adîncită a problemelor constructive și a mijloacelor de a le rezolva, care este de o atît de mare trebuință în practica arhitectului;

— o autoritate și « credibilitate » crescută în ochii inginerilor, chezășie pentru o conlucrare fructuoasă cu aceștia, de la egal la egal și în desăvîrșită încredere reciprocă;

— mulțumirea de a fi, din momentul încheierii studiilor de arhitectură, în situația de a aplica, pe seama sa, forma superioară de conlucrare între ingineri și arhitecți preconizată de Davioud, care spunea: « Acordul nu va deveni real, complet și fructuos decît dacă inginerul, artistul și omul de știință se vor contopi într-una și aceeași persoană. »[2] Așadar, în timp ce, din 1877 pînă în 1889, Nicolae Ghika-Budești suferise deziluziile și inconvenientele grave pentru învățătură ale deselor schimbări de metode și programe inerente perindării sale prin mai multe școli, în timp ce pînă și mulțumirea admiterii, în toamna lui 1889, în Școala de poduri și șosele îi fusese umbrită de decepția de a nu fi putut îmbrățișa o carieră artistică, terminarea Secțiunii inginerilor la 21 iunie 1893, cînd obține certificatul de capacitate a Școalei naționale de poduri și șosele, va fi pentru Nicolae Ghika - Budești o adevărată sărbătoare.

Explozia de bucurie își avea justificarea profundă în noile speranțe generate de succes.

Pentru prima dată își vedea răsplătite, atît eforturile făcute, cît și sacrificiile consimțite. Cîștigase încrederea în capacitatea proprie.

În numai patru ani, hotărîtori, reușise să-și însușească o pregătire tehnică superioară, învățase să prețuiască și să onoreze în persoana profesorilor ce i-a avut, pe acei reprezentanți de seamă ai tinerei culturi tehnice românești, care au fost Anghel Saligny, Gheorghe Duca, Ion B. Cantacuzino, Dr. C.I. Istrati, Gheorghe Cerkez și mulți alții, în sfîrșit se legase cu trainică prietenie de colegi valoroși uniți trup și suflet prin anii de muncă fără preget petrecuți împreună în școală.

La 23 de ani, se vedea « om liber », independent, capabil de a obține oricînd o funcție care să-i poată asigura un statut social onorabil și o retribuție mulțumitoare.

Dar faptul de a fi reușit în timp scurt să absolve școala cea mai reputată din țară, unde se prezentase la insistențele părintelui și rudelor sale, sacrificînd pentru aceasta, momentan, vocația sa de arhitect, avea și alt merit, pentru el esențial: îi va fi puternic argument pentru a convinge pe tatăl său să-i aprobe plecarea la Paris și prezentarea la concursul de admitere la École des Beaux Arts. Acolo, studiile de inginerie absolvite îl îndreptățeau să spere într-un succes care să-i confirme aptitudinile și să-i desăvîrșească măiestria în acord cu aspirațiile sale cele mai profunde.

Convingîndu-l pe tatăl său, pleacă în toamna lui 1893 la Paris, se înscrie, la recomandarea unchiului său prin alianță, marele pictor Pierre Puvis de Chavannes, în atelierul maestrului Victor Laloux (Grand Prix de Rome), fost elev al școlilor franceze din Roma și Atena, și începe cu pasiune și înfrigurare să se pregătească pentru concursul de admitere la Școala superioară de bele-arte (Beaux Arts). Prima lui grijă este aceea de a-și remedia insuficienta pregătire la desen și modelaj. Va face un mare efort: cu nedesmințită asiduitate va frecventa atelierele de pictură și sculptură din École des Beaux Arts, va urma cursuri serale la academiile de desen din oraș. Pretutindeni îl întîlnim schițînd și desenînd, cînd după model viu sau statui și mulaje, cînd ansambluri și detalii de arhitectură în fața prestigioaselor monumente aflate în oraș la tot pasul, cînd peisaje și arbori maiestuoși din grădinile și parcurile capitalei Franței.

În același timp, « bobocul » se familiarizează, sub îndrumarea « bătrînilor » din atelierul de pregătire a maestrului Laloux, cu mînuirea dibace a teului și echerului și cu reprezentarea abilă a elementelor de arhitectură clasică: coloane, portice, frontoane, cu care va înjgheba faimoasa « schiță » de admitere . . . cheia succesului.

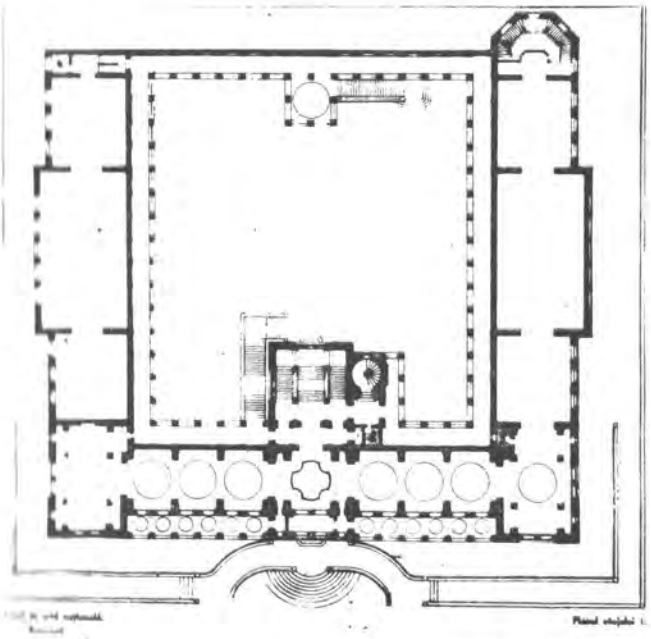
Atîta sîrguință entuziastă își va găsi repede răsplata, căci în primăvara lui 1894 Nicolae Ghika-Budești este primit, printre primii la concursul de admitere.

Acum începe cu adevărat studiile de arhitectură. Maestrul Laloux va avea în față un elev aplicat și sîrguincios, dornic de a cunoaște toate subtilitățile folosirii elementelor de arhitectură clasică și principiile de compoziție, care constituiau, la acea vreme, faima școlii și a maeștrilor ei.

N. Ghika-Budești va fructifica îndrumările marelui său « patron », preluînd tot ce era pozitiv în metodele practicate în școală, unde « clasicismul », în sensul de împlinire și de perfecțiune, imprima o orientare unitară și armonioasă întregii concepții și gîndiri arhitecturale. Echilibrul și ponderația sa naturală, ca și maturitatea cîștigată în lungi studii anterioare și cu precădere formația tehnică temeinică dobîndită în Școala de poduri și șosele din București aveau să-l ferească de exagerările scolastice ale unui sistem de învățămînt în care accentul cădea aproape exclusiv pe latura artistică, iar libertatea de creație era adesea îngrădită de canoane.

De altfel, cînd unul sau altul dintre profesorii săi, poate chiar marele « patron »

[2] Citat de prof. arh. Nicolae Lupu în articolul consacrat lui Grigore P. Cerchez în revista ARHITECTURA nr. 4/1973, p. 121.

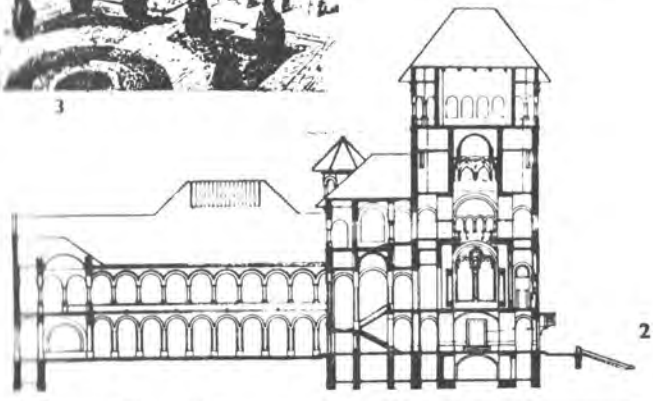


1

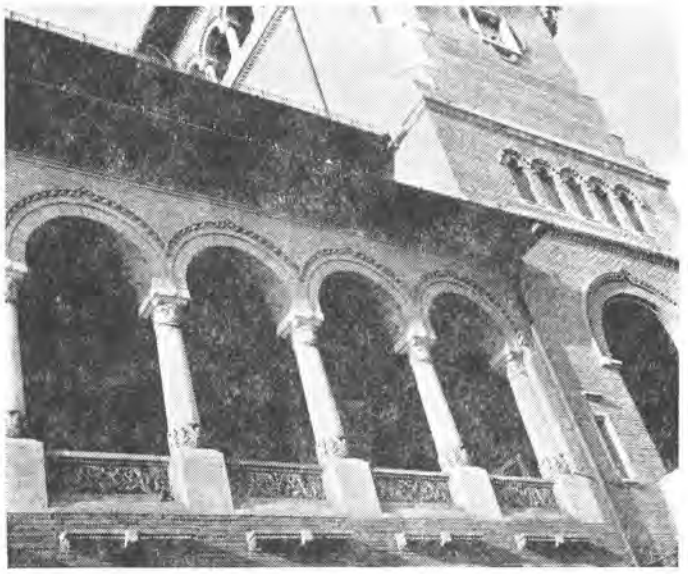


3

MUZEUL NAȚIONAL (azi MUZEUL DE ISTORIE A PARTIDULUI COMUNIST, A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI DEMOCRATICE DIN ROMÂNIA) — PROIECTUL REVIZUIT, 1934: **1.** *Plan etaj I* — **2.** *Secțiune longitudinală* — **3.** *Curtea interioară — perspectivă* — **4.** *Detaliu de fațadă (galerie și turn).* LICEUL DIN RÎMNICU VÎLCEA (1913): **5.** *Vedere* CLĂDIREA DE PE STR. MIHAIL MOXA nr. 3—5 (1913): **6.** *Fațada principală* — **7.** *Fațada spre grădină*



2



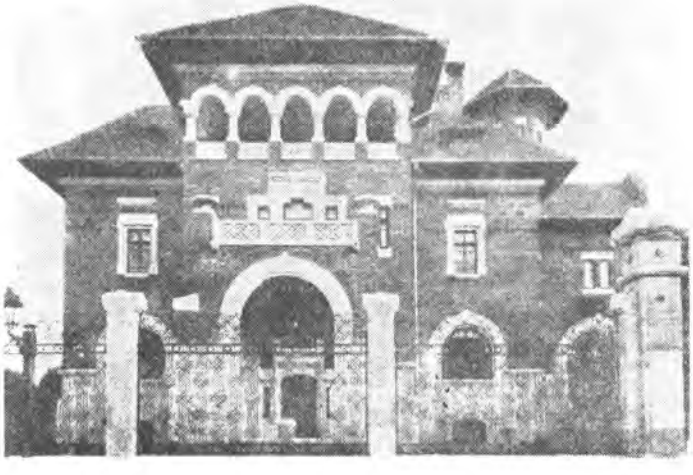
4



5



7



6

frumosul Paris chiar cu cîntece de bucurie: « Adieu Paris, sans regret je te quitte. Je vais au loin pour ne plus revenir. » Cu această îndrăzneață hotărîre la matcă, începea, în fond unul entuziasm juvenil, perioada declanșă de zece ani, în care trăsăturile esențiale ale adolescentului aveau să capete contur și să se definească, pînă la maturitatea deplină. De acum avea să trăiască lungă vreme și fără întreruperi în mediul familial curat moldovenesc, avea să-și însușească un substanțial bagaj de cunoștințe în școlile românești, sub îndrumarea celor mai renumiți dascăli, avea să lege prietenii strînse cu tineri români de seama sa. În această ambianță de continuitate și unitate spirituală pusă de prielnică, caldul său patriotism avea să se dezvolte, în timp ce rădăcini noi, sănătoase, împlîntate puternic în solul natal, aveau să-l lege pentru totdeauna de tradiția strămoșească, în care presimțea existența nesecatelor izvoare menite să-i asigure substanța necesară căutărilor și creațiilor viitoare, în întregime orientate către cunoașterea trecutului și făurirea noului în arhitectura românească.

În toamna lui 1884 îl întîlnim, deci, pe Nicolae Ghika-Budești pe băncile liceului « Institutele Unite » din Iași, urmînd cursurile renumiților profesori Petre Poni, la fizică, Al. Philippide la limba română, Gr. Cobălcescu la istorie naturală, Toni la chimie. Cîteva lacune umbresc totuși o mulțumire pe care ar fi dorit-o fără rezerve. Limba latină se preda slab, greaca veche era complet neglijată, cursuri de desen nu erau. Atracția crescîndă manifestată de tînărul licean pentru cultura umanistă, gustul său pentru literatură și artă nu-și găseau posibilitate de dezvoltare corespunzătoare.

Carențe asemănătoare va întîlni Nicolae Ghika și în învățămîntul superior în 1888, cînd absolvirea cursurilor de liceu, și trecerea bacalaureatului îl aduc în situația de a-și alege profesiunea și de a determina calea în măsură să-i asigure cel mai bun o carieră: învățămîntul artistic era încă în fașă, învățămîntul de arhitectură ca și inexistent. Singur învățămîntul tehnic se înjghebase temeinic la Școala de poduri și șosele din București, care fusese creată cu cîțiva ani înainte (1881) și se bucura de un binemeritat prestigiu. În aceste condiții, posibilitățile de alegere erau restrînse și majoritatea tinerilor merituoși, uneori chiar fără a ține seamă de aspirațiile lor și de aptitudini, erau îndreptați către această școală, care pregătea inginerii de care țara avea cea mai mare nevoie. Iată-i deci pe Nicolae Ghika și pe vărul său Theodor Pallady, care ambii aspirau către artă, obligați de familie să se prezinte la inginerie în toamna lui 1889.

Pentru Nicolae Ghika, spirit ponderat și disciplinat, sacrificarea momentană a arhitecturii nu avea să antreneze, așa cum vom vedea mai departe, decît decepție inițială profundă și prelungirea studiilor. Pe măsură însă ce va progresa, se va împăca cu rigoarea și ariditatea disciplinelor inginerești, pentru a ajunge chiar să le aprecieze și să culeagă mari satisfacții în deprinderea și aplicarea lor. În perspectiva neabătută de a se face arhitect, însușirea unei solide formații tehnice va potența de pe acum, pe plan profesional, însemnate avantaje:

— o cunoaștere adîncită a problemelor constructive și a mijloacelor de a le rezolva, care este de o atît de mare trebuință în practica arhitectului;

— o autoritate și « credibilitate » crescută în ochii inginerilor, chezășie pentru o conlucrare fructuoasă cu aceștia, de la egal la egal și în desăvîrșită încredere reciprocă;

— mulțumirea de a fi, din momentul încheierii studiilor de arhitectură, în situația de a aplica, pe seama sa, forma superioară de conlucrare între ingineri și arhitecți preconizată de Davioud, care spunea: « Acordul nu va deveni real, complet și fructuos decît dacă inginerul, artistul și omul de știință se vor contopi într-una și aceeași persoană. »[2] Așadar, în timp ce, din 1877 pînă în 1889, Nicolae Ghika-Budești suferise deziluziile și inconvenientele grave pentru învățătură ale deselor schimbări de metode și programe inerente perindării sale prin mai multe școli, în timp ce pînă și mulțumirea admiterii, în toamna lui 1889, în Școala de poduri și șosele îi fusese umbrită de decepția de a nu fi putut îmbrățișa o carieră artistică, terminarea Secțiunii inginerilor la 21 iunie 1893, cînd obține certificatul de capacitate a Școalei naționale de poduri și șosele, va fi pentru Nicolae Ghika - Budești o adevărată sărbătoare.

Explozia de bucurie își avea justificarea profundă în noile speranțe generate de succes.

Pentru prima dată își vedea răsplătite, atît eforturile făcute, cît și sacrificiile consimțite. Cîștigase încrederea în capacitatea proprie.

În numai patru ani, hotărîtori, reușise să-și însușească o pregătire tehnică superioară, învățase să prețuiască și să onoreze în persoana profesorilor ce i-a avut, pe acei reprezentanți de seamă ai tinerei culturi tehnice românești, care au fost Anghel Saligny, Gheorghe Duca, Ion B. Cantacuzino, Dr. C.I. Istrati, Gheorghe Cerkez și mulți alții, în sfîrșit se legase cu trainică prietenie de colegi valoroși uniți trup și suflet prin anii de muncă fără preget petrecuți împreună în școală.

La 23 de ani, se vedea « om liber », independent, capabil de a obține oricînd o funcție care să-i poată asigura un statut social onorabil și o retribuție mulțumitoare.

Dar faptul de a fi reușit în timp scurt să absolve școala cea mai reputată din țară, unde se prezentase la insistențele părintelui și rudelor sale, sacrificînd pentru aceasta, momentan, vocația sa de arhitect, avea și alt merit, pentru el esențial: îi va fi puternic argument pentru a convinge pe tatăl său să-i aprobe plecarea la Paris și prezentarea la concursul de admitere la École des Beaux Arts. Acolo, studiile de inginerie absolvite îl îndreptățeau să spere într-un succes care să-i confirme aptitudinile și să-i desăvîrșească măiestria în acord cu aspirațiile sale cele mai profunde.

Convingîndu-l pe tatăl său, pleacă în toamna lui 1893 la Paris, se înscrie, la recomandarea unchiului său prin alianță, marele pictor Pierre Puvis de Chavannes, în atelierul maestrului Victor Laloux (Grand Prix de Rome), fost elev al școlilor franceze din Roma și Atena, și începe cu pasiune și înfrigurare să se pregătească pentru concursul de admitere la Școala superioară de bele-arte (Beaux Arts). Prima lui grijă este aceea de a-și remedia insuficienta pregătire la desen și modelaj. Va face un mare efort: cu nedesmințită asiduitate va frecventa atelierele de pictură și sculptură din École des Beaux Arts, va urma cursuri serale la academiile de desen din oraș. Pretutindeni îl întîlnim schițînd și desenînd, cînd după model viu sau statui și mulaje, cînd ansambluri și detalii de arhitectură în fața prestigioaselor monumente aflate în oraș la tot pasul, cînd peisaje și arbori maiestuoși din grădinile și parcurile capitalei Franței.

În același timp, « bobocul » se familiarizează, sub îndrumarea « bătrînilor » din atelierul de pregătire a maestrului Laloux, cu mînuirea dibace a teului și echerului și cu reprezentarea abilă a elementelor de arhitectură clasică: coloane, portice, frontoane, cu care va înjgheba faimoasa « schiță » de admitere . . . cheia succesului.

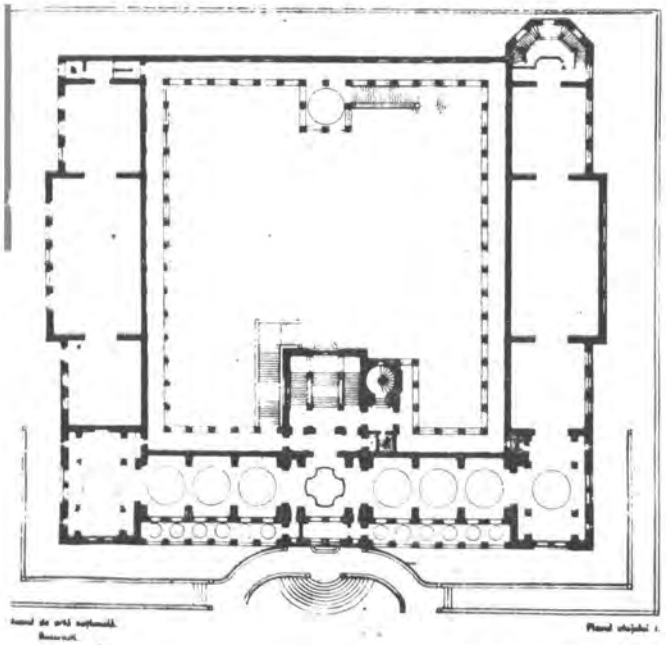
Atîta sîrguință entuziastă își va găsi repede răsplata, căci în primăvara lui 1894 Nicolae Ghika-Budești este primit, printre primii la concursul de admitere.

Acum începe cu adevărat studiile de arhitectură. Maestrul Laloux va avea în față un elev aplicat și sîrguincios, dornic de a cunoaște toate subtilitățile folosirii elementelor de arhitectură clasică și principiile de compoziție, care constituiau, la acea vreme, faima școlii și a maeștrilor ei.

N. Ghika-Budești va fructifica îndrumările marelui său « patron », preluînd tot ce era pozitiv în metodele practicate în școală, unde « clasicismul », în sensul de împlinire și de perfecțiune, imprima o orientare unitară și armonioasă întregii concepții și gîndiri arhitecturale. Echilibrul și ponderația sa naturală, ca și maturitatea cîștigată în lungi studii anterioare și cu precădere formația tehnică temeinică dobîndită în Școala de poduri și șosele din București aveau să-l ferească de exagerările scolastice ale unui sistem de învățămînt în care accentul cădea aproape exclusiv pe latura artistică, iar libertatea de creație era adesea îngrădită de canoane.

De altfel, cînd unul sau altul dintre profesorii săi, poate chiar marele « patron »

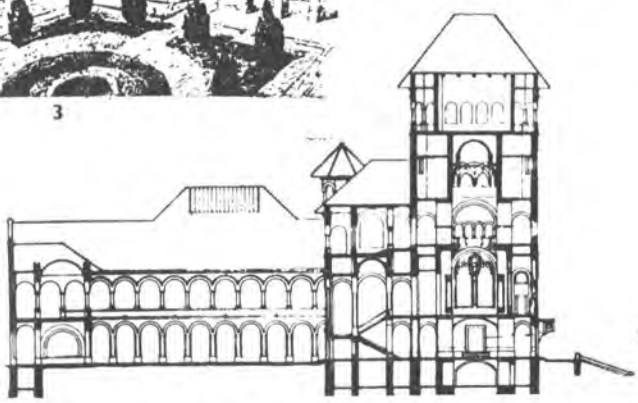
[2] Citat de prof. arh. Nicolae Lupu în articolul consacrat lui Grigore P. Cerchez în revista ARHITECTURA nr. 4/1973, p. 121.



1

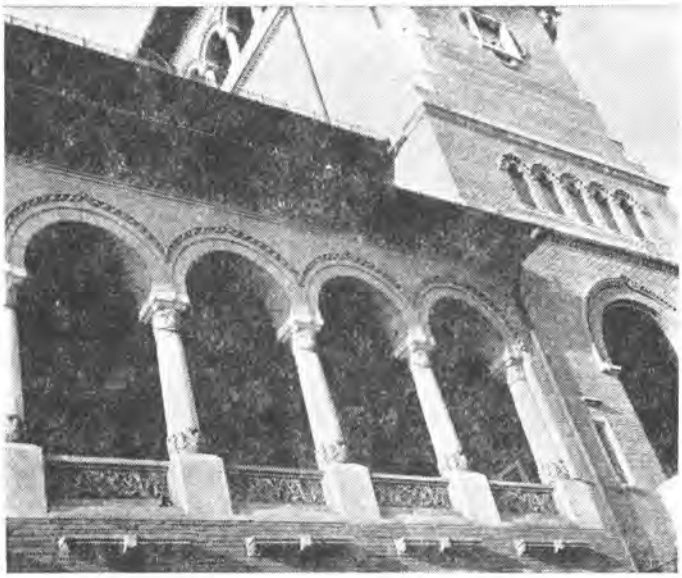


3



2

MUZEUL NAȚIONAL (azi MUZEUL DE ISTORIE A PARTIDULUI COMUNIST, A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI DEMOCRATICE DIN ROMÂNIA) — PROIECTUL REVIZUIT, 1934: **1.** *Plan etaj I* — **2.** *Secțiune longitudinală* — **3.** *Curtea interioară — perspectivă* — **4.** *Detaliu de fațadă (galerie și turn).* LICEUL DIN RÎMNICU VÎLCEA (1913): **5.** *Vedere* CLĂDIREA DE PE STR. MIHAIL MOXA nr. 3—5 (1913): **6.** *Fațada principală* — **7.** *Fațada spre grădină*



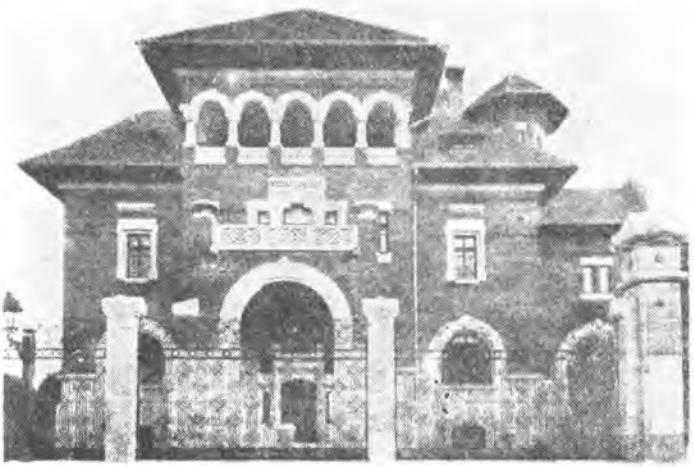
4



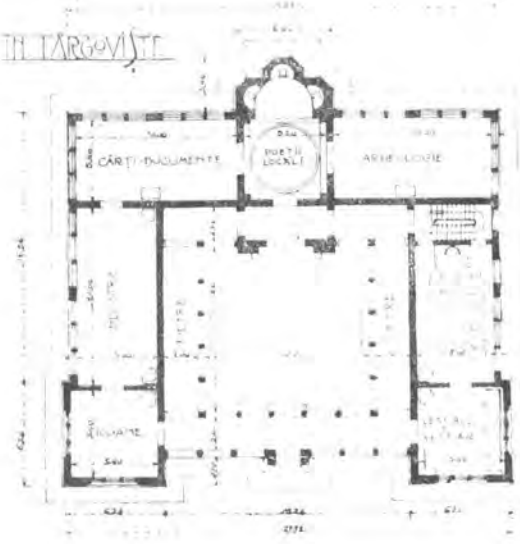
5



7



6



1



3



2

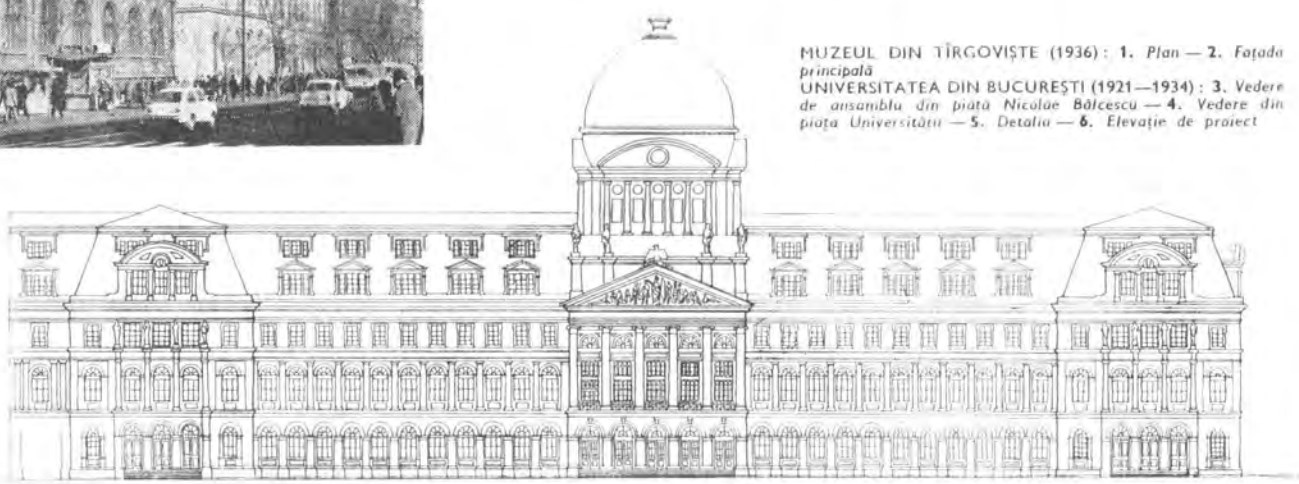


5



4

MUZEUL DIN TÎRGOVIȘTE (1936) : **1.** *Plan* — **2.** *Fațada principală*
UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI (1921—1934) : **3.** *Vedere de ansamblu din piața Nicolae Bălcescu* — **4.** *Vedere din piața Universității* — **5.** *Detalia* — **6.** *Elevație de proiect*



6

Laloux, aluneca pe panta formalismului academic rigid și « pompierismului » emfatic și sterp, firea de artist a lui N. Ghika-Budești își găsea antidotul și liniștirea în lărgirea orizontului propriu prin activarea contactelor cu concepțiile și metodele diferite de cele ce aveau curs obișnuit la Beaux Arts. Aceste concepții stimulente se elaborau în alte ateliere sau instituții de învățământ artistic din nemărginitul Paris, iar propagarea lor se făcea de la o instituție la alta prin intermediul prietenilor și colegilor.

Pe linia acestor binefăcătoare contacte și relații, credem interesant de amintit că în tot timpul cît a studiat la Paris, Nicolae Ghika-Budești a fost legat, cu o adîncă prietenie de vărul său, pictorul Th. Pallady, pe care-l vedea adesea și cu care avea să rămînă totdeauna ca frați. Pallady sosise la Paris cu puțin timp după Nicolae Ghika, împins de « demonul » picturii, așa cum Ghika fusese împins aici de « demonul » arhitecturii. Pallady venea de la Dresda, unde își începuse ucenicia de artist în atelierul lui Erwin Öhme, iar la Paris fusese primit la Școala de bele-arte în atelierul marelui pictor Gustave Moreau, pentru care a avut o adevărată devoțiune.
Cei doi veri, care erau temperamente foarte diferite, primiseră deci și formațiuni foarte diferite. Ceea ce nu i-a împiedicat ca în cîmpul artei să afle temeiurile celei mai adînci înțelegeri reciproce și să simtă nevoia confruntării concepțiilor lor. Contactele și schimbul de idei cu Pallady, fire independentă și mîndră, au fost totdeauna, pentru Ghika, cu natura lui rezervată și modestă, un stimulent puternic, l-au întărit în afirmarea personalității proprii, l-au confirmat în opoziția sa hotărîtă față de orice concesii și compromisuri, l-au sprijinit în năzuința permanentă către perfecțiune.
Amîndoi au fost, fie că s-au găsit împreună, fie însinguranți, în căutarea propriei lor desăvîrșiri.

Dar în năzuința către perfecțiune, în această căutare a desăvîrșirii proprii trebuie să descoperi și operele care exprimă desăvîrșirea altora. Muzeele, bibliotecile, librăriile, pinacotecile, monumentele păstrează în taină asemenea opere. Acolo trebuie să te duci și să le cauți.

Pallady și Ghika își îndreptau adesea pașii către aceste locuri privilegiate. Zăboveau uneori de dimineață pînă în noapte în fața unor tablouri, desene, gravuri ale lui Leonardo, Rembrandt, Dürer și Holbein ... sau în fața unor monumente ...
Ne spune Ghika: « de îndată ce aveam puțin timp liber, întreprindeam plimbări mari prin diferite cartiere, pentru a cunoaște monumentele din diferite epoci, eleganța neîntreruptă a arhitecturii de piatră patinată de vremuri. Nu mă puteam sătura de admirabila lor compoziție, de justețea proporțiilor și de bunul gust ce domnea în toate. »

Alteori, în perioadele de vacanță sau în drumul ce-l ducea adesea, mînat de veșnic nestinsul lui dor de țară, de la Paris la Iași și București, Nicolae Ghika poposea lung prin orașele de artă celebre: Veneția, Genova, Florența, Amiens, Chartres, Reims, Nürenberg, München, Salzburg, Viena etc. sau vizita țări cu trecut artistic prestigios: Franța și Italia, Belgia și Olanda, Germania și Austria, Grecia și Turcia, Bulgaria și Iugoslavia, Egipt, Algeria și Maroc.
Urmărește pretutindeni deslușirea stilurilor și cunoașterea școlilor de artă; studiul formelor în care fiecare popor, potrivit geniului său propriu, dă expresie originală aspirațiilor sale artistice și le oglindește în caracterul monumentelor sale de artă, îi reține cu precădere atenția. Asemenea studii și călătorii prefigurau preocupările viitoare, care aveau să-l aducă pe Nicolae Ghika, la întoarcerea în România, să cerceteze și să studieze patrimoniul de artă și cultură strămoșesc, pînă în ungherele cele mai depărtate ale țării.
Dar anii treceau cu repeziciune. Nicolae Ghika-Budești parcursese cu nedezmințită sîrguință ultimele etape ale lungului ciclu de învățămînt la École des Beaux Arts și se apropia de terminarea studiilor.

Aici să-i lăsăm chiar lui cuvîntul pentru a descrie cu cît mai multă exactitate acest moment important din viață:
« Acuma mă grăbeam ca să-mi termin Școala de arte frumoase; în 1899 îmi isprăvisem proiectele și examenele; mai rămînea diploma, pentru care trebuia ca să-mi aleg un subiect și să-l dezvolt. Cînd fusesem ultima oară la Iași se vorbea de zidirea unui palat comunal de care se simțea mare nevoie. Hotărîsem să-mi iau acest subiect, pentru care făcusem niște schițe în stil « moldovenesc », cel puțin așa îl doream eu în naivitatea și neștiința mea de atunci: de fapt, era ceva între stilul gotic și cel bizantin, cu ceva rusesc; aspectul era mai mult gotic, cu un turn la mijloc; galerii cu arcade în fațada principală, după ospelurile comunale din Belgia, pe care le văzusem într-o excursiune de cîteva zile în Bruges, Bruxelles, Malines, Gand, Anvers etc; elementele erau cam bizantine, erau și ceva acoperișuri bulbucate, cam în genul unor biserici din Iași. Cum nu era cu putință să prezint un proiect atît de fantezist și de personal la Școala din Paris, eram nedumerit și mă gîndeam să iau alt subiect: capela Sfîntului Graal din Monsalvat de care era vorba în Lohengrin și în Parsifal ale lui Richard Wagner, pe care le auzisem la Bayreuth în vara anului 1900. Dar aici dificultatea era și mai mare: lipsa totală de precizîune în ce privește stilul. Pînă la urmă am revenit la ospelul comunal din Iași, căruia a trebuit să-i dau un aspect mai gotic și mai modern în același timp. Mi s-ar fi putut reproșa diletantism în părerile mele, cu toate că eram departe de așa ceva. Eram de pe atunci foarte patriot și aș fi dorit să fac arhitectură românească, dar nu o cunoșteam și, pe de altă parte, învățătura de la Paris era bazată pe temelie clasică. Ce putea ieși de acolo? De pe atunci îmi pusesem această întrebare la care, desigur nu-mi puteam da încă nici un răspuns. Eram tînăr și tinerețea, cum e rolul său, merge drept înainte. Ce va mai fi vom vedea, îmi ziceam eu. »

În fapt, după o adîncire a studiului, care este condus cu multă energie și elan, Nicolae Ghika-Budești își susține diploma în sesiunea iunie 1901. Comisia dă o bună apreciere lucrării și-i acordă titlul mult rîvnit de arhitect diplomat al guvernului francez, cu felicitările juriului.

Cariera

Întors în țară, la puțină vreme după aceea, cu nestrămutată hotărîre de a-și continua efortul pentru o reînnoire a arhitecturii românești, efort care nu-și găsise decît un prea modest început în proiectul de diplomă, Nicolae Ghika-Budești solicită încadrarea în serviciile de arhitectură ale statului.
Condițiile economice erau însă cu mult mai grele acum decît în 1893 cînd absolvise Școala de poduri și șosele, țara suferind de urmările marii secete din 1899—1900.

În așteptarea unei numiri, care avea să întîrzie mai mulți ani, Nicolae Ghika-Budești își multiplică tentativele pentru a învinge greutățile de care se loveau începuturile sale în carieră. Își organizează activitatea pe mai multe planuri: pe de o parte, ca liber profesionist, întocmește unele proiecte de mai mică amploare, ca Spitalul rural de la Ruginoasa (Iași), Institutul de medicină veterinară Dr. Riegler (București), conacele de la Stolniceni (Iași) și Solești (Vaslui); pe de altă parte, participă benevol la diverse acțiuni îndreptate spre cunoaștere și aprofundarea formelor atît de diverse în care geniul românesc se afirmase pe tărîmul artelor. Astfel, întreprinde pe cont propriu studii de mobilier și artă decorativă românească, inspirate din elementele de artă populară, pe cît de caracteristice, bogate și încă bine conservate la acea vreme, pe atît de superficial și greșit interpretate și folosite. Pe aceeași linie, în preocuparea de a trage din aceste izvoare de mare originalitate echivalentul unui *modern styl* românesc, care să fie ecoul mișcării europene în această direcție, organizează, în 1905, o expoziție personală a căutărilor sale în acest domeniu. Expoziția s-a bucurat de oarecare succes, în cercul restrîns al unor inițiați, deși inerția și lipsa de interes față de asemenea probleme erau încă mari și greu de învins. În sfîrșit, îndreptîndu-și pașii prin locuri puțin sau deloc umblate pînă atunci chiar de cercetătorii cu drag de meserie, descoperă, odată cu realizările pline de savoare ale geniului popular la sate, tezaurul neîntrecut al sutelor de monumente importante datorate arhitecturii culte, ajunse, din păcate, în majori-

tatea cazurilor, într-o stare de jalnică ruină, cînd nu fuseseră iremediabil urîțite de reconstrucții sau renovări destestabil concepute și executate. Începea, astfel, cu nespusă înțelegere, dragoste și conștiinciozitate, această vastă acțiune de inventariere și studiu al patrimoniului arhitectural al țării, pe care avea s-o continue toată viața și care avea să-i aducă, în 1938, din partea lui Nicolae Iorga mărturisirea unei vii admirații: « Ghika-Budești are în amintirea sa tot ceea ce Țara Românească mai păstrează în materie de artă. Opera scrisă a Dsale, care din amintire înseamnă și cele mai mici detalii ce se întîlnesc în cutare bisericuță pierdută, este într-adevăr un monument de cunoaștere adîncă și în același timp de înțelegere adevărată. »[2]

Abia la 1 martie 1905, prin numirea ca arhitect la Casa școalelor din cadrul Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor, ia sfîrșit lunga așteptare a lui Nicolae Ghika-Budești pentru obținerea unei funcțiuni permanente în cadrul căreia să-și poată orienta cu eficacitate întreaga activitate.
Dar acești ani nespus de grei, care pentru el ar putea fi considerați ca « ani de traversare a deșertului », nu fuseseră în zadar, deoarece se încheiau în mod fericit și cu perspectivele cele mai frumoase. Într-adevăr, chiar în anul următor (martie 1906), Nicolae Ghika-Budești este transferat în funcția de arhitect al Comisiei monumentelor istorice.

Cercetătorul

Cu adevărată pasiune și neclintit devotament, Nicolae Ghika-Budești avea să desfășoare aici, în decurs a 30 de ani, o rodnică activitate, care îl va situa la un loc de cinste între cei mai valoroși cercetători ai trecutului nostru de artă, Nicolae Iorga și Gheorghe Balș.
În calitate de arhitect șef al acestei comisii, Nicolae Ghika-Budești îndrumează, cu înaltă competență, restaurarea monumentelor de arhitectură din întreaga țară. În studii științifice riguroase, dezvăluie neprețuita valoare a acestora. Publică, în aproape fiecare număr al « Buletinului Comisiunii », din 1908 pînă în 1940, documentate analize, memorii și rapoarte. Această activitate publicistică culminează cu apariția, din 1927 pînă în 1936, sub titlul « Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia », a monumentalei sale lucrări în patru mari volume, în care se afirmă calitățile de obiectivitate, sobrietatea critică și bogăția de informație a autorului. Acestor merite li se datorează propunerea de alegere a lui Nicolae Ghika-Budești ca membru de onoare al Academiei Române, făcută de Nicolae Iorga în ședința de la 28 mai 1937. Și tot lor, votul unanim pe care Academia l-a dat pentru această alegere.

Autoritatea de care se bucură în calitate de cercetător al arhitecturii românești vechi este recunoscută și peste hotare. La congresele de bizantinologie participă cu comunicări, apreciate de unii savanți de renume mondial, cum au fost Louis Bréhier și Gabriel Millet, membru al Institutului Franței. Acesta din urmă îl invită chiar, în 1937, să țină o serie de conferințe la Școala de înalte studii din cadrul Sorbonei.
Dar cercetarea, conservarea și restaurarea monumentelor de arhitectură din România nu reprezintă decît unul din domeniile în care numele lui Nicolae Ghika-Budești se bucură de un binemeritat prestigiu.

Arhitectul

Opera de creație, ca proiectant și realizator, l-a situat într-o egală măsură pe primele locuri între arhitecții care și-au adus o contribuție originală la reînnoirea și dezvoltarea arhitecturii românești în prima jumătate a secolului nostru. Continuator al curentului ale cărui baze au fost puse în secolul trecut de Ion Mincu, Nicolae Ghika-Budești, prin vasta cultură profesională, prin cunoașterea și înțelegerea adîncă a arhitecturilor trecutului, prin desăvîrșita stăpînire a tehnicii construcțiilor, a știut ca nimeni altul să aleagă, să folosească, să compună și să modeleze cu iscusință, sensibilitate și bun gust, atît stilurile și elementele de arhitectură, cît și tehnicile și materialele de construcție pe care le-a înmănunchiat și orchestrat în măiestrite și armonioase sinteze.
Cea mai amplă și elocventă dintre acestea, care vorbește de la prima vedere despre însușirile remarcabile ale autorului, este realizată în clădirea Muzeului de artă națională, azi Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mișcării muncitorești și democratice din România, operă căreia acad. prof. dr. arh. Octav Doicescu i-a adus cel mai frumos elogiu, asemuind-o, printr-o lapidară și grăitoare figură de stil, cu « un text bun scris în limba română. »
Dar alte lucrări vin să completeze o producție caracterizată, atît prin diversitatea, cît și prin unitatea ei remarcabilă. Desigur nici una nu atinge nici pe departe valoarea Muzeului de istorie — adevărat testament artistic al lui N. Ghika-Budești — dar fiecare dintre ele conține cîte un detaliu cizelat cu grijă, cîte o notă subtilă de culoare, cîte o proporție elegantă, care, în totalitatea lor, contribuie la o imagine armonioasă despre întreaga sa creație de arhitectură.
Fie că este vorba de edificii publice sau culturale (primării, muzeu, liceu), de locuințe, de biserici sau de mobilier, pretutindeni întîlnim același respect pentru exprimarea caracterului național, aceeași voință de satisfacere a cerințelor noi, aceeași grijă pentru desăvîrșită realizare tehnică. Imaginile lucrărilor realizate sau proiectate vor da fiecărui cititor al revistei noastre posibilitatea de a-și forma o idee proprie despre opera acestui înaintaș de seamă al arhitecturii românești.
Nu putem încheia acest studiu al vieții și operei lui N. Ghika-Budești fără a releva și aportul deosebit de însemnat pe care l-a adus la înfiripare, desfășurare și perfecționarea continuă a învățămîntului de arhitectură din România. Departe de a se însingura în « turnul de fildeș » al cercetărilor și creațiilor sale de arhitectură, în căutarea desăvîrșirii proprii, Nicolae Ghika-Budești a știut să împărtășească din vasta sa cultură și din marea sa experiență și tinerelor generații, urmărind cu aceeași rigoare, ca pentru el însuși, desăvîrșirea acestora. Numit, în 1908, profesor la Școala de arhitectură din București, avea să formeze, cu perseverență și autoritate nedezmințită, în atelierul pe care l-a condus timp de peste 30 de ani, pînă în 1939, numeroși elevi care, însușindu-și gîndirea, știința și măiestria profesorului, l-au prețuit și respectat, ducînd mai departe, prin valoroasele lor realizări, bunul renume al școlii. Lăsînd pe umerii acestor urmași destoinici, pe care i-a pregătit cu atîta dragoste și pricepere și în care și-a pus atîta îndreptățită nădejde, sarcina grea a păstrării trecutului și a făuririi viitorului arhitecturii românești, Nicolae Ghika-Budești s-a stins din viață, într-o zi sumbră de iarnă, la 16 decembrie 1943. El a lăsat, peste vremuri, în inima celor care l-au cunoscut și iubit, amintirea unei personalități de rară distincție, demnitate și probitate umană și profesională.

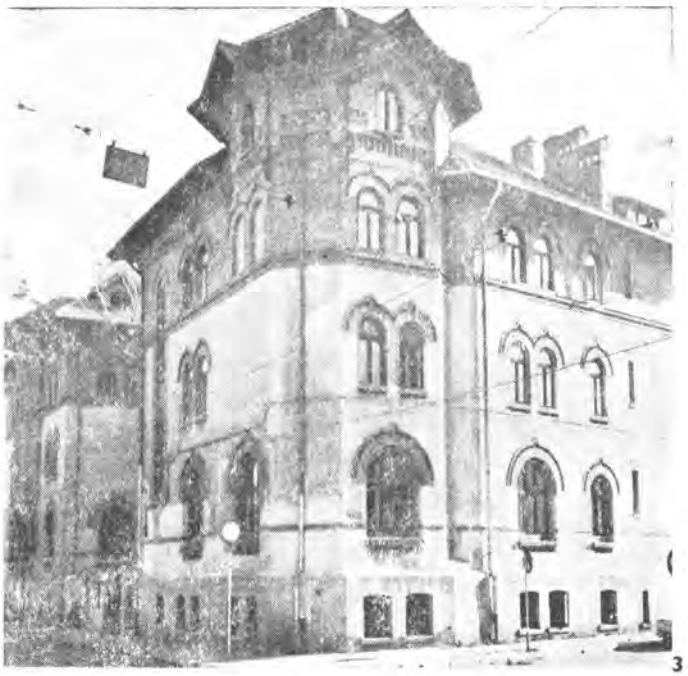
Arh. ION GHICA-BUDEȘTI

CASELE DE PE STR. SEVASTOPOL nr. 8 și 10 (1909): **1.** *Plan etaj curent str. Sevastopol nr. 10* — **2.** *Casa de pe str. Sevastopol nr. 10* — **3.** *Casa de pe str. Sevastopol nr. 8*
CASA DE PE STR. LONDRA COLȚ CU STR. BERNA (1922): **4.** *Plan etaj curent* — **5.** *Vedere*
CONACUL DIN DÂRMĂNEȘTI BACĂU (1913): **6.** *Vedere*
MAUSOLEUL « VASILE ALECSANDRI » DIN MÎRCEȘTI (1928): **7.** *Plan* — **8.** *Fațada laterală est* — **9.** *Vedere de detaliu*
BISERICA COPOU — IAȘI (1936): **10.** *Vedere*
BISERICA DE PE STR. POLONĂ (1912): **11.** *Vedere*

* Nicolae Iorga, *Scrieri despre Artă, Ce este un muzeu istoric?* Editura Meridiane, 1968, p. 249—250.

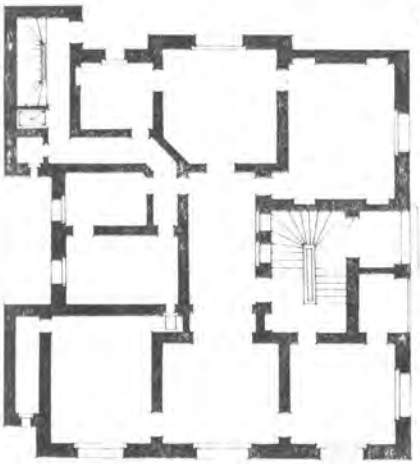


2



3

1



6



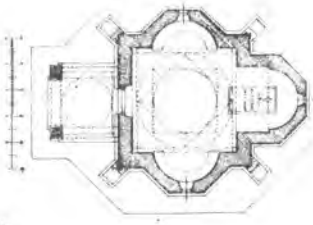


9



4

5



7



11

10



8

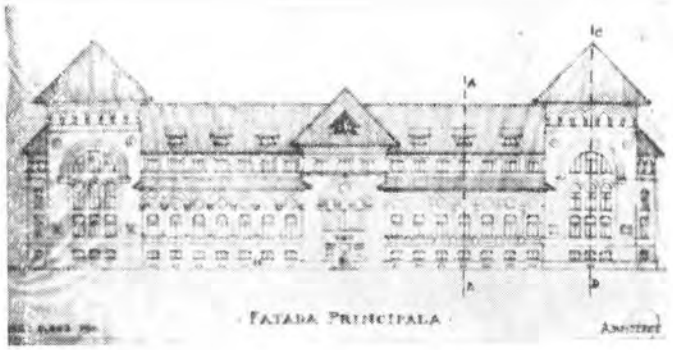






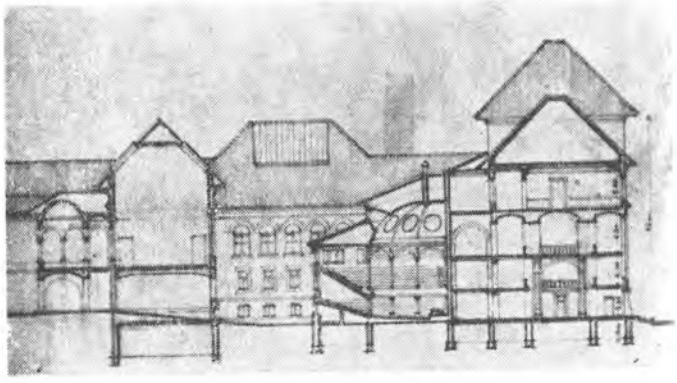
BISERICA DIN DĂRMĂNEȘTI (1913): **1.** *Vedere*

1

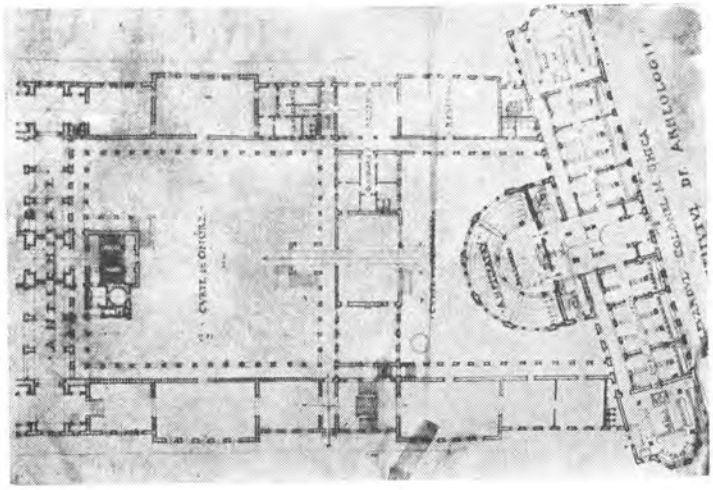


3

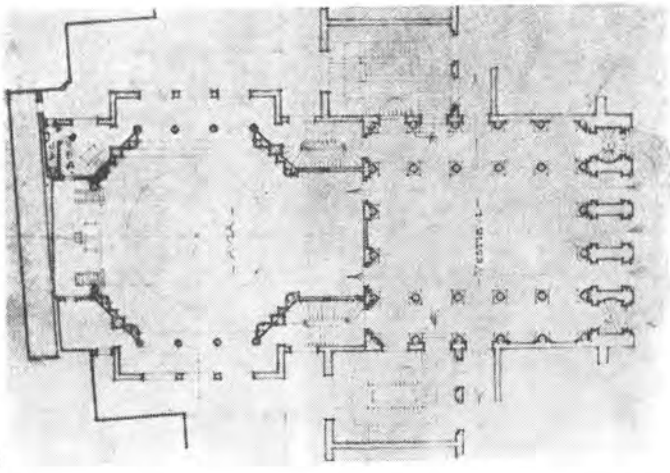
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE (proiect de extindere a Muzeului Național (1928): **2.** *Plan* — **3.** *Fațada principală* — **4.** *Secțiune*



4



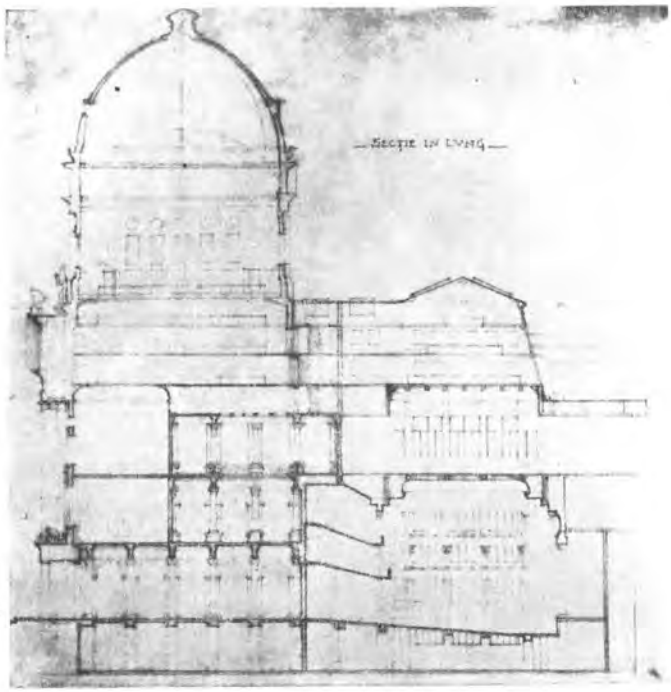
2



5

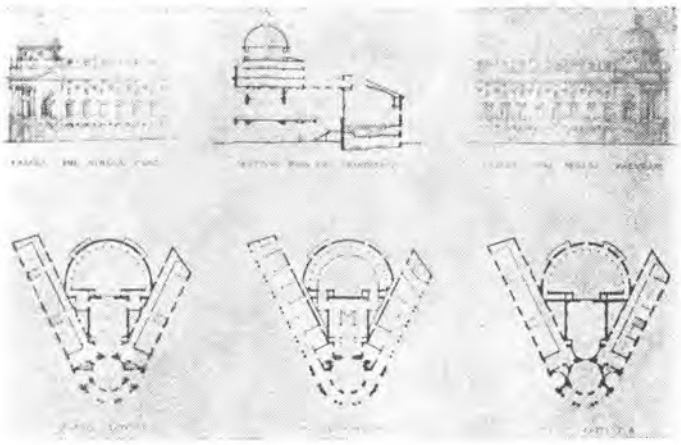


7



6

TRANSFORMAREA VECHII UNIVERSITĂȚI (1934): **5.** *Plan corp central* — **6.** *Secțiune corp central* — **7** *Fațada principală*



1



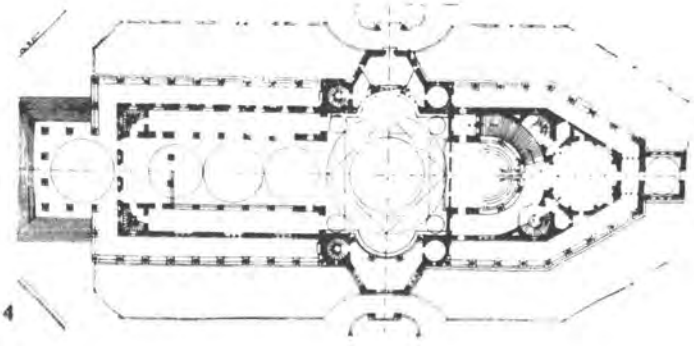
2

PROIECTUL FUNDAȚIEI UNIVERSITARE-IAȘI (1929): **1.** *Planuri, secțiune și fațade* — **2.** *Vedere perspectivă*

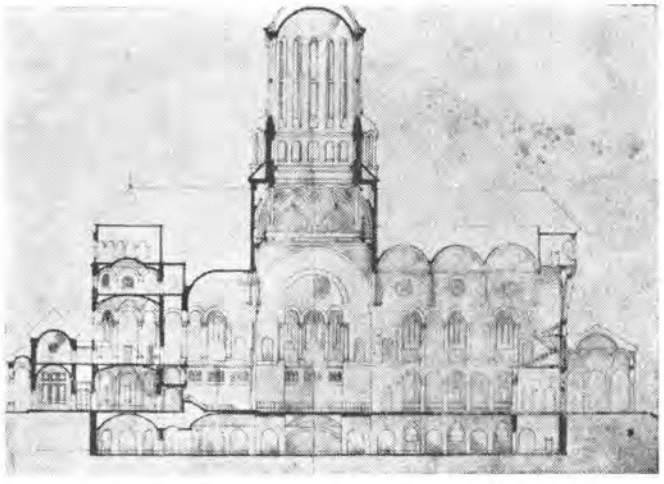


3

LOCUINȚĂ PE ALEEA ALEXANDRU 45— BUCUREȘTI **3.** *Vedere*



4



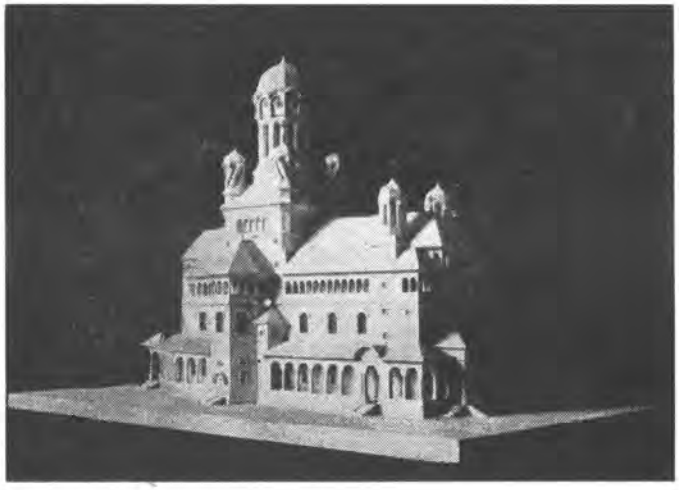
6

PROIECTUL UNEI CATEDRALE LA BUCUREȘTI (1936): **4.** *Plan* — **5.** *Fațada principală* — **6.** *Secțiune* — **7.** *Machetă*



5

7





3

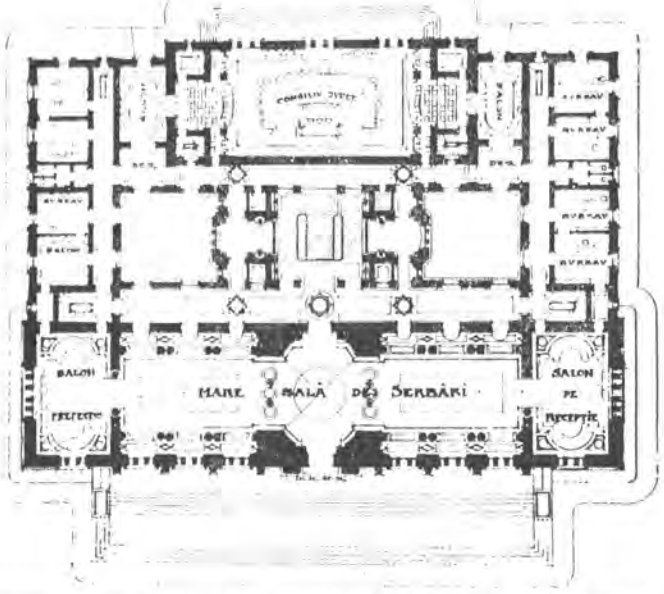
PROIECTUL PALATULUI COMUNAL DIN IAȘI (1900): 1. *Plan* — 2. *Vedere perspectivă*



1



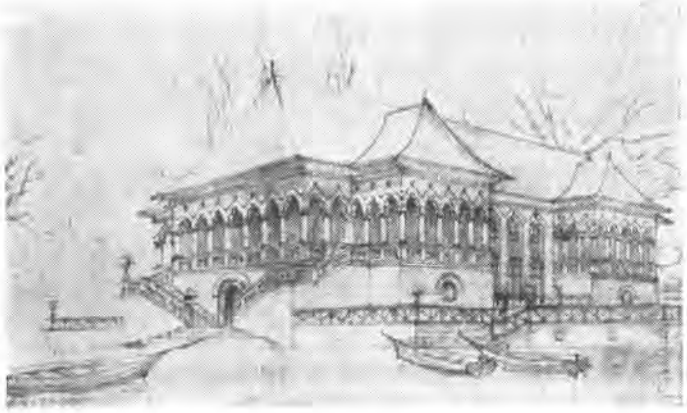
4

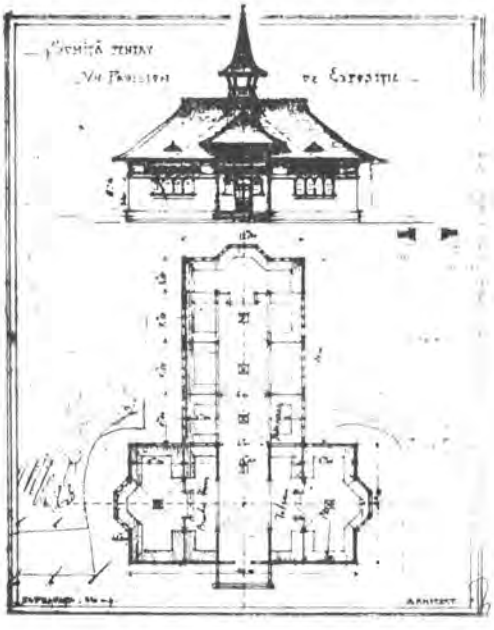




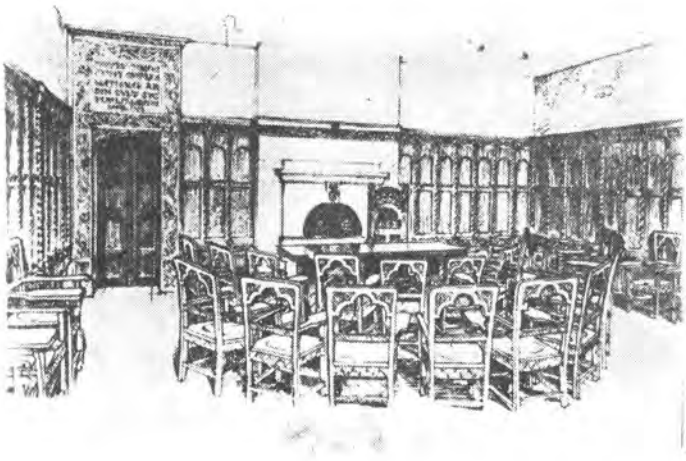
5

PROIECTELE UNOR CONACE ȘI CASE LA ȚARĂ: 3. *Conac la Stolniceni* (Iași) — 4. *Conac la Solești* (Vaslui) — 5. *Casă la țară*
PROIECTELE UNOR PAVILIOANE DE EXPOZIȚIE ȘI CAZINOURI (1920—1923) 6. *Schița și planul unui pavilion de expoziție* —7. *Schița unui cazinou în Parcul Libertății*





6



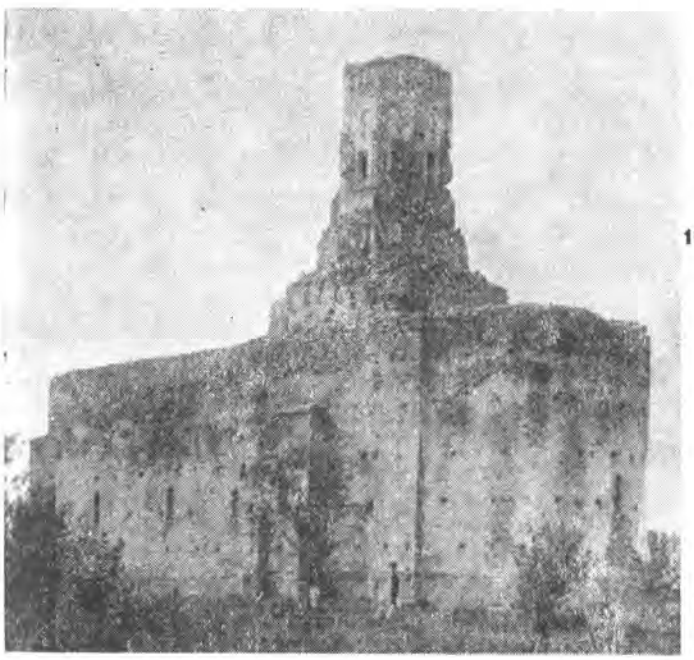
8

ARHITECTURĂ DE INTERIOR ŞI MOBILIER la «Sala română» de la UNIVERSITATEA DIN PITTSBURG (1937): **8.** *Schiţă*



9

SUFRAGERIE ÎN STIL ROMÂNESC (1912): **9.** *Schiţă*
RESTAURAREA BISERICII DIN BAIA (1909): **10.** *Starea iniţială* — **11.** *Starea după restaurare*



10



11

12

Din Publicaţiile Societăţii
„Arta Românească"
III



ARHASTIREA
ROBOTA

de

N. GHIKA-BUDEŞTI, Arhitect, şi G. BALŞ

BUCUREŞTI

13

BULETINUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

EVOLUŢIA ARHITECTURII
IN MUNTENIA ŞI IN OLTENIA

DE

N. GHIKA BUDEŞTI

PARTEA A DOUA



1931

12. şi **13.** *Coperţile unor lucrări legate de activitatea lui Nicolae Ghika-Budeşti la Comisia monumentelor istorice*